

An aerial photograph of a busy street in Brussels, Belgium. The street is filled with a large crowd of people, many of whom are walking. There are several bicycles parked along the sidewalks. On the left, a grey building has a sign that reads "PHARMACIE APOTHEEK". On the right, a red brick building has a sign that reads "L'Espresso". In the background, the city skyline is visible, including several tall buildings and a church with a spire. A pink banner is overlaid at the top of the image.

ERFGOED BRUSSEL

December 2019 | Nr032

Dossier **DE STRAAT ANDERS BEKEKEN**

Varia **ALEXIS DUMONT**
SAINT-VERHAEGEN

GESPREKKEN OVER IMMATERIEEL CULTUREEL ERFGOED

ISABELLE LEROY

COÖRDINATRICE VAN DE CEL IMMATERIEEL ERFGOED, DIRECTIE CULTUREEL ERFGOED

INTERVIEW MET PROFESSOR DR. FRANK SCHEELINGS, COÖRDINATOR VAN HET CENTRUM VOOR ACADEMISCHE EN VRIJZINNIGE ARCHIEVEN EN VAN HET COMITÉ ST V – SAINT VERHAEGEN

Afb. 1

Het standbeeld van Pierre-Théodore Verhaegen (A. de Ville de Goyet, 2019 © urban.brussels).

Elk jaar, op 20 november, blazen duizenden studenten van de verschillende faculteiten van de *Université libre de Bruxelles* en de Vrije Universiteit Brussel verzamelen om samen de oprichting van hun universiteiten te vieren. Die studentikoze traditie, een bonte mengeling van herdenking, optocht en drinkgelag, schrikt het publiek dat niet vertrouwd is met de studentengebruiken soms af. Toch wil dit feest, dat al sinds 1834 bestaat, een plaats zijn voor openheid en vrijheid waar de positieve waarden van de jeugd worden uitgedragen.

Naar aanleiding van de kandidatuur van het feest van Saint Verhaegen om te worden opgenomen in de inventaris van het Immaterieel Erfgoed van het Brussels Gewest, is professor dr. Frank Scheelings, coördinator van het Centrum voor Academische en Vrijzinnige Archieven en van St V – Saint Verhaegen, onze gids om wat meer uitleg te geven over deze Brusselse manifestatie.

Professor Scheelings, kunt u de betekenis van deze viering eens toelichten? Hoe is deze manifestatie in de tijd geëvolueerd?

Sinds de stichting van de universiteit is 20 november, de dag waarop het eerste academiejaar officieel werd geopend, een vrije dag aan de ULB. De *Union des Anciens Etudiants* neemt bij haar oprichting in 1843 meteen het initiatief om op die dag met de alumni af te spreken in de bars van Brussel.

In 1888 maken de studenten gebruik van de vrije dag om hun ongenoege te uiten over de ouderwetse en weinig open houding van de professoren en bestuurders van de universiteit. Tweehonderd van de 1.400 ingeschreven studenten komen die dag samen bij het standbeeld van Pierre-Théodore Verhaegen. Van alle stichters wordt Verhaegen immers beschouwd als de belangrijkste:

degene die de universiteit in moeilijke tijden wist recht te houden. Accarain, voorzitter van de *Société Générale des Etudiants*, neemt er het woord: "*Nous profitons de cette occasion pour apporter un témoignage de notre respect à la mémoire de l'homme qui y a le plus fortement contribué, pour offrir l'hommage de notre reconnaissance à celui qui, le premier, s'efforça, en Belgique, de disputer l'enseignement supérieur à l'influence néfaste de l'épiscopat, de dégager la science des liens où la tenaient les traditions et les dogmes catholiques et de lui donner un asile où elle put grandir à l'abri des préoccupations religieuses.*"¹

Na de toespraak trekken de studenten in stoet naar het kerkhof om bloemen te leggen op het graf van hun 'idool'. Het plechtig huldebtoon aan Verhaegen ontlokt de pers de uitroep: "*Et voilà Verhaegen canonisé par des jeunes gens dégagés de toute superstition!!!*"² Het liberale studentenkrantje *L'Étudiant* neemt de idee van de 'canonisatie' gretig over. Het wordt een geuzennaam: Saint Verhaegen is geboren.

Tegenwoordig bestaat Saint-V uit een plechtige herdenking en een studentenstoet, waarvan vooral de laatste zichtbaar is voor een breed publiek. Die dag is een feest van de vrijheid en van de vrijzinnige en humanistische waarden. De plechtige herdenking heeft aandacht voor de vrijheidsstrijd van de vorige generaties, waarvan sommigen in oorlogstijd hun leven gaven. Tegelijk uiten de deelnemers in de toespraken openlijk kritiek op de huidige maatschappij, waarbij de eigen universiteit niet gespaard wordt. In de stoet wordt de kritiek met spandoeken en decors herhaald, maar wordt tegelijk geklonken op de vrijheid en de vriendschap. De combinatie van alle elementen is een engagementsverklaring: wij zijn vastberaden en bereid om ons in te zetten voor een

betere wereld, waar geen plaats is voor onrecht.

Tijdens Saint-V verlaten de studenten van de ULB en de VUB hun campussen om af te zakken naar de Zavel, de Grote Markt en de Beurs. Waarom precies deze plaatsen en dit parcours in het stadscentrum?

Van bij de oprichting kreeg de universiteit de steun van de Stad Brussel. Verschillende schepenen en burgemeesters hebben de universiteit ondersteund in moeilijke tijden. Er is dus een historische band met het stadsbestuur sedert de 19de eeuw. Tijdens de gemeenschappelijke zitting van de VUB/ULB in de Gotische Zaal van het stadhuis te Brussel houdt de burgemeester daarom een toespraak.

De relatie met Brussel wordt regelmatig geëvoceerd in de stoet. Talloze malen werd er bijvoorbeeld een (bierplassend) Manneken Pis of een Atomium meegevoerd. Manneken Pis zelf draagt op de dag van Saint-V ook een studentenklak en een labo-jas en heel wat studenten gaan er die dag langs om hem te begroeten.

De Zavel heeft een belangrijke symbolische betekenis voor de studenten omdat het een geuzenplaats is. Het paleis van één van de belangrijkste leiders van de geuzen, de graaf van Egmont, stond immers aan de (kleine) Zavel. Nu nog herinneren de beelden van de graven van Egmont en Hoorne aan hun vrijheidsstrijd en hun onthoofding in Brussel (1568). Sedert de identificatie van de vrijzinnigen met de geuzenopstandelingen en hun vrijheidsstrijd (in de 19de eeuw) is de Zavel dus niet weg te denken uit de viering. Dit verklaart waarom de organisatoren vasthouden aan deze plaats als vertrekpunt van de stoet.

Saint-V is een stadsfeest, maar het studentikoze karakter en de uit-

spattingen schrikken bewoners en pendelaars af. Hoe kunt u als organisator dit evenement onder controle houden?

Jaarlijks komen zo een 6.000 à 7.000 mensen samen op de Zavel voor de stoet. Het evenement wordt gedragen door de studenten en de studentenkringen, handelend onder hun koepelverenigingen, het Brusselse Studentengenootschap (BSG) en *L'Association des Cercles Etudiants* (ACE), en door de alumni en hun koepelverenigingen, de Oudstudentenbond (OSB) en *L'Union des Anciens Etudiants* (UAE). Ook studenten van verschillende andere Brusselse hogescholen komen naar de Zavel en lopen mee in de stoet naar de Beurs. Saint-V is bovendien gekend tot ver buiten Brussel: elk jaar zakken er studenten uit andere studentensteden – zoals Leuven, Gent, Luik, Namen, enz. – af naar Brussel om deel te nemen aan de stoet en het feestplezier.

De Brusselse gemeenschap is als toeschouwer betrokken en de meeste Brusselaars kennen het feest. Wie de achtergrond kent, staat er doorgaans positief tegenover, wie de achtergrond niet kent, begrijpt het niet en vreest soms voor vandalisme. Tot in de jaren 1980 had Saint-V een minder goede naam bij Brusselaars en pendelaars, die het risico liepen om bloem in hun haar of op hun kleren te krijgen als ze te gierig waren om een paar franken drinkgeld te geven. Sinds hierop een verbod kwam blijven meer Brusselaars staan om naar de optocht te kijken.

Sinds het einde van de jaren 1980 zijn de veiligheidsmaatregelen geëvolueerd. Zo werden er speciale verantwoordelijken aangeduid om de wielen van de camions te superviseren en de orde te handhaven. Deze mogen geen alcohol drinken. Na een dodelijk ongeval in 2012 werden de

Afb. 2

De optocht (A. de Ville de Goyet, 2019 © urban.brussels).

maatregelen nog verstrengd. Er is steeds meer aandacht voor sensibilisering op het vlak van drank- en drugsgebruik. Er wordt bier aangeboden met een lager alcoholgehalte, er wordt gebruik gemaakt van plastic bekens i.p.v. glazen, er komen kraampjes met water en frisdrank (op de Grote Zavel en onderweg), er worden mobiele toiletten geplaatst op de Zavel om het wildplassen tegen te gaan.

Sinds 2015 zijn de 'chars' omwille van de terreurdreiging volledig verboden. In 2018 werden slechts twee pick-ups waarop deejays muziek draaien toegelaten: één vooraan en één achteraan de stoet.

Vanuit het BSG wordt zwaar gestreden voor gemotoriseerde voertuigen, maar voorlopig zonder resultaat. Het BSG blijft zoeken naar een volwaardig alternatief om opnieuw aansluiting te vinden bij de traditie van de camions. Een aantal studenten vindt echter dat de stoet te voet beter aansluit bij hun ecologische idealen en vindt dat een voetocht een sympathieke dimensie heeft.

Welke boodschappen worden de laatste jaren door de stoet uitgedragen?

De Saint-V-stoet is doordrongen van symboliek. Het BSG en de ACE bepalen ieder jaar het thema van Saint-V, dat doorgaans inspeelt op de actualiteit: de vernieuwde opkomst van extreem rechts, het religieus fundamentalisme, de vele conflicten en oorlogen wereldwijd, de beperkingen op de vrije meningsuiting, de ontwikkelingen in het onderwijs, het milieuvraagstuk. De studenten zingen, dansen en drinken, terwijl ze manifesteren. Ze uiten hun ongenoegen over bepaalde wantoestanden en spotten met burgerlijke gewoontes. Ook antiklerikale thema's en kritiek op maatschappelijk onrecht (apartheid, de schending van de mensenrechten, migratie, enz.) keren vaak terug. Sommige verenigingen werken weken aan hun panelen en spandoeken en produceren creatieve parels die tot nadenken stemmen. De stoet trekt stapvoets door de straten en de studenten proberen hun boodschappen onder de aandacht van de Brusselse bevolking en van toevallige passanten te brengen.

Toen de stoet nog een wagenstoet was, kregen de decors en spreuken die op de camions werden aangebracht veel aandacht. Nu de stoet een voetocht geworden is, is de impact van dit aspect van de stoet ingeperkt. Dit vergt nieuwe creativiteit van de studenten. Momenteel experimenteren ze met decors op fietsen, karretjes, enz.

Wie zijn de deelnemers en welke andere studentenrituelen bestaan er aan de ULB en de VUB?

Op Saint-V zijn alle studenten welkom. Toch is het merendeel van de deelnemers (ooit) gedoopt en dragen ze vol trots de typische labo's en klak. De klak is een sterk identificerend middel: aan welke univer-

Afb. 3

Eerbetoon op de Nationale Schietbaan (A. de Ville de Goyet, 2019 © urban. brussels).

siteit of hogeschool de drager studeert(t/de), welke studierichting hij/zij volgt(t/de), bij welke kring hij/zij is gedoopt, of hij/zij is blijven zitten, in welk jaar hij/zij zit en of hij/zij is afgestudeerd, bij welke andere regionale, politieke, of vrijetijdskring(en) hij/zij is aangesloten. De klakken zijn meestal wit, met een gekleurde band die de studierichting aangeeft. De ingenieursstudenten hebben een zwarte klak met een zwarte band. De klap van de klak heeft drie afmetingen: kort, middellang of heel lang. Daarnaast versieren studenten hun klak nog met verschillende (ere)tekens, medailles, tekst (bv. het jaar waarin ze zijn gedoopt), enz. Hierover bestaan heel wat regels en afspraken, die herkenbaar zijn voor de ingewijden. Voor een gedoopte student is die klak een van de meest waardevolle bezittingen.

Nieuwe studenten zijn te herkennen aan hun propere witte labojassen en klakken. Voor de labojassen bestaan veel minder regels dan voor de klakken. Sommigen maken er een echt kunstwerk van, met tekeningen van het schild of het symbool van de kring(en) waartoe ze behoren, persoonlijke boodschappen van mede-

schachten en bestuursleden, tekeningen en versieringen.

Niet alle studenten lopen op Saint-V rond in labojas. Er zijn ook verschillende mensen die een toga aantrekken. Aan de ULB dragen alle bestuursleden van een studentenvereniging een toga, terwijl op de VUB enkel de voorzitter, de ondervoorzitter en de doopmeester van een kring in toga rondlopen. De toga's van de facultaire kringen zijn eenkleurig (in dezelfde kleur als die van de band op de klak), regionale en vrijetijdskringen hebben meestal twee à drie kleuren.

De toga's zijn een satire op de toga's van hoogwaardigheidsbekleders en de professoren. De dragers ervan spotten met de gevestigde waarden en de machthebbers van nu. Anderzijds is er ook een onderliggende boodschap: *'opgelet, onze tijd zal komen – wij zijn de volgende generatie, ooit hebben wij het voor het zeggen'*.

De voorzitter van een kring heeft daarenboven nog een lint in de kleur(en) van de kring. Het lint wordt schuin over de schouder gedragen. Op het lint is het schild van de kring afgebeeld, samen met het academiejaar (of de jaren) waarin de drager voorzitter was. Net als de toga's zijn de linten een satire en verwijzen ze naar het lint dat gedragen wordt door hoogwaardigheidsbekleders (burgemeester, schepenen, koning).

Word je op 20 november verrast door de Saint-V-stoet, loop dan even mee en snuif de sfeer op. En wees trots op de jeugd in Brussel: ze komt op voor de vrijheid van toekomstige generaties.

Tot besluit, welke boodschap wilt u met onze lezers delen?

Word je op 20 november verrast door de Saint-V-stoet, loop dan even mee en snuif de sfeer op. En wees trots op de jeugd in Brussel: ze komt op voor de vrijheid van toekomstige generaties.

NOTEN

1. "Wij maken van de gelegenheid gebruik om de nagedachtenis te eren van de man die de grootste bijdrage heeft geleverd, om onze erkentelijkheid te betuigen aan degene die zich als eerste in België heeft ingezet om het hoger onderwijs te ontrukken aan de nefaste invloed van het episcopaat, om de wetenschap te bevrijden van de banden waarin de katholieke tradities en dogma's het gevangen hielden en het een toevluchtsoord te geven waar het kon gedijen beschut voor religieuze drijfverijen."
2. "Ziedaar Verhaegen heilig verklaard, en dat door jongeren bevrijd van elk bijgeloof!"

COLOFON

REDACTIECOMITÉ

Stéphane Demeter, Paula Dumont,
Murielle Leseqque, Griet Meyfroots,
Valérie Orban, Cecilia Paredes,
Brigitte Vander Bruggen

EINDREDACTIE NEDERLANDS

Paula Dumont

EINDREDACTIE FRANS

Stéphane Demeter

REDACTIESECRETARIAAT

Stéphane Demeter

COÖRDINATIE DOSSIER

Cecilia Paredes en Christophe Loir (ULB)

COÖRDINATIE ICONOGRAFIE

Cecilia Paredes

AUTEURS/ REDACTIONELE

MEDEWERKING

Marion Alecian, Aurélie Autenne,
Céline Chéron, Paula Cordeiro,
Françoise Cordier Marie Demanet,
Quentin Demeure, Thibaut Jossart,
Harry Lelièvre Isabelle Leroy, Murielle
Leseqque, Christophe Loir, Griet
Meyfroots, Marc Meganck, Sylvianne
Modrie, Muriel Muret, Cecilia Paredes,
Thomas Schlessler, Christian Spapens,
Francis Tourneur, Tom Verhofstadt.

NALEZING

Koenraad Raeymaekers, Wim Kenis,
Coralie Smets, Tom Verhofstadt en de
leden van het redactiecomité

VERTALING

Gitracom, Hilde Pauwels, Erik Tack,
Ubiquus Belgium NV/SA

VORMGEVING

Polygraph'

ONTWERPER VAN DE MAQUETTE

The Crew communication nv

DRUK

Graphius Brussels

VERSPREIDING EN

ABONNEMENTENBEHEER

Cindy De Brandt,
Brigitte Vander Bruggen
bpeb@urban.brussels

BEDANKINGEN

Martin van Berkel, Frédéric Hoebeeck,
Frank Scheelings, Thomas Schlessler,
het team van het Documentatiecentrum
urban.brussels

VERANTWOORDELIJKE UITGEVER

Bety Waknine, directeur-generaal,
urban.brussels (Gewestelijke
Overheidsdienst Brussel
Stedenbouw en Erfgoed)
Kunstberg 10-13, Brussel

De artikelen zijn gepubliceerd
onder de verantwoordelijkheid
van de auteurs. Alle rechten voor
het reproduceren, vertalen of
herwerken zijn voorbehouden.

CONTACT

Urban.brussels
Kunstberg 10-13, 1000 Brussel
www.erfgoed.brussels
bpeb@urban.brussels

HERKOMST VAN DE FOTO'S

Mochten er ondanks onze inspanningen
om alle reproductierechten te
betalen toch nog gerechtigden zijn
die niet gecontacteerd werden, dan
worden zij verzocht zich kenbaar
te maken bij Urban.brussels

LIJST MET AFKORTINGEN

AOE - Archief Onroerend
Erfgoed
ARAU - Atelier de Recherches
et d'Action Urbaines
CIDEP Centre d'information, de
documentation et d'étude du patrimoine
ERU asbl Centre d'Études et de
Recherches Urbanistiques
F.R.S. - FNRS - Fonds de la
recherche Scientifique
KBR Koninklijke Bibliotheek
- Bibliothèque royale
KIK-IRPA - Koninklijk Instituut voor
het Kunstpatrimonium / Institut
royal du Patrimoine artistique
MSB - Museum van de Stad Brussel
PMW asbl - Pierres et
Marbres de Wallonie
RTC - Royal Trust Collection
SAB - Stadsarchief Brussel

ISSN

2034-5771

WETTELIJK DEPOT

D/2019/6860/019

Cette revue paraît également
en Français sous le titre
Bruxelles Patrimoines.

ERFGOED BRUSSEL REEDS VERSCHENEN

001 - November 2011
Terug naar school

002 - Juni 2012
De Hallepoort

003-004 - September 2012
De kunst van het bouwen

005 - December 2012
Hôtel Dewez

Extra nummer 2013
Het erfgoed schrijft onze geschiedenis

006-007 - September 2013
Brussel, m'as-tu vu ?

008 - November 2013
Industriële architectuur

009 - December 2013
Parken en tuinen

010 - April 2014
Jean-Baptiste Dewin

011-012 - September 2014
Geschiedenis en herinnering

013 - December 2014
Cultusgebouwen

014 - April 2015
Zoniënwoud

015-016 - September 2015
Ateliers, fabrieken en kantoren

017 - December 2015
Stadsarcheologie

018 - April 2016
De Gemeentehuizen

019-020 - September 2016
Stijlen gerecycleerd

021 - December 2016
Victor Besme

022 - April 2017
Art nouveau

023-024 - September 2017
Natuur in de stad

025 - December 2017
Conservatie op de steigers

026-027 - April 2018
Kunstenaarsateliers

028 - September 2018
Het Erfgoed, dat zijn wij!

Extra nummer - 2018
De restauratie van
een uitzonderlijk decor

029 - December 2018
Historische Interieurs

030 - April 2019
Beton

031 - September 2019
Een plaats voor kunst

urban.brussels zet resoluut in op de kennismaatschappij en wil met zijn publiek een moment van introspectie en expertise delen over de stedelijke thema's van vandaag. De pagina's van *Erfgoed Brussel* bieden het stedelijk erfgoed in al zijn diversiteit een forum voor open en pluralistische reflectie. *De straat anders bekeken* is de gelegenheid om de coherentie van de opdrachten van urban.brussels over het fundamentele stedelijke object dat de straat is te bevragen en de geïntegreerde aanpak van zijn acties in het Brusselse landschap duidelijk zichtbaar te maken.

Bety Waknine,
Directeur-generaal

U

15 €

ISBN 978-2-87584-184-1